

Het "WALVISGERAAMTE" van Assenede

door W.M.A. De Smet

1. Ter inleiding.

Eind juli 1994 werd in de gemeente Assenede (prov. Oost-Vlaanderen, België) een geraamte van een walvisachtig dier gevonden bij gelegenheid van graafwerk midden in de dorpskom. Deze ongewone vondst haalde weldra het nieuws en lokte vele kijklustigen, zo o.a. ook enige leden van de VVBZ.

Bij de vaststelling dat dit geraamte geenszins fossiel was en dat het toe te schrijven was aan de soort *Ziphius cavirostris*, in het Nederlands meestal gekend als de dolfijn van Cuvier, en voortgaande op hetgeen sommige oudere bewoners van Assenede nog wisten te vertellen, konden stukjes van een puzzel worden samengelegd, die reeds sommigen van ons geboeid hadden, namelijk:

1. een indertijd aan de nederlandse walviskundige A.B. van Deinse vermelde vangst nabij Zuid-Beveland van een "jonge walvis", waarvan het geraamte ergens in België zou zijn terechtgekomen, en dat Van Deinse verkeerdelijk in verband heeft gebracht met een geval uit 1903 (zie De Smet, 1974, p. 123)
2. gegevens die aanwezig zijn in de archieven van het Nationaal Natuurhistorisch Museum (indertijd: Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie) in Leiden, maar die niet hadden toegelaten het geval verder uit te diepen.
3. de meer uitvoerige gegevens, die de Nederlander P.A. van den Heuvel en VVBZ-lid R. Duyndam verzameld hadden over een vangst in 1914, en waarvan het spoor doodliep in Assenede
4. het nieuws over een in 1914 in de Wester-Schelde gevangen "potvis", waarover reeds een oproep voor verdere informatie was verschenen in "Marswin", 2° jg., n° 1, p. 32 (1981), dit op grond van de vraag van P.A. van den Heuvel.

De vaststelling, gedaan door Wim De Smet, eerst op grond van een foto in een krant en naderhand ter plaatse, en verder bevestigd door Koen Van Waerebeek, dat het hier een geraamte van een dolfijn van Cuvier betreft, stelde deze vondst in een zeer speciale interessesfeer, want tot 1980 had men nog nooit deze soort vastgesteld in het zuidelijk deel der Noordzee.

Vermits deze vondst van 1914 volledig onbekend was gebleven in de wetenschappelijke wereld (zie de inventarissen van A.B. van Deinse in 1931 voor Nederland en van W.M.A. De Smet in 1974 voor de Vlaamse kust en de Schelde) diende dit onderwerp verder uitgediept te worden. Voor beide inventarissen (die van W.M.A. De Smet behandelt niet alleen de Belgische gevallen, maar ook die uit de naburige wateren) ging het dus om een belangrijke aanvulling.

Maar de buitengewone zeldzaamheid van deze soort in onze gewesten stelt meteen ook een probleempje: het eerste en enige exemplaar uit Nederlandse wateren bevindt zich nu in een Belgische verzameling, namelijk in het Heemkundig Museum van het vroegere vissersdorp Boekhoute, deelgemeente van Assenede.

Dit wat ingewikkelde kluwen van vragen en problemen werd reeds uiteengezet in een bijeenkomst, die de Vlaamse Vereniging voor de Bestudering van de Zeezoogdieren (VVBZ) in samenwerking met de Heem- en Geschiedkundige kring "De Twee Ambachten" ingericht heeft te Boekhoute (in zaal "De Kring") op zaterdag 22 juni 1996, en waarbij meerdere inwoners van Boekhoute en Assenede nog interessante details hebben aangebracht (zie verslag in "Marswin", 17 (3), pp. 80 - 82, 1996).

Een meer uitvoerige behandeling van deze ongewone vondst van deze echte oceaانبewoner in het zuidelijk deel der Noordzee zal het onderwerp uitmaken van enige meer gespecialiseerde studies (die in andere tijdschriften zullen verschijnen) van de hand van Koen Van Waerebeek e.a. In het huidige artikel zal meer bepaald worden ingegaan op de omstandigheden van de vangst in 1914 en van de (zeer waarschijnlijke) terugvondst, tachtig jaar later, in Assenede.

2. De vondst van het geraamte.

Op 30 juli 1994 begon de heer Marnix De Zutter van Assenede met graafwerk op zijn erf in de Trieststraat in deze gemeente. Bij het graafwerk stootte hij, op een diepte van amper 40 cm, op een hard voorwerp, dat hij eerst voor een boomstronk hield. Bij verder graven bleek dit voorwerp een grote schedel te zijn; ook werden een aantal wervels gevonden.

Het is een gelukkige idee geweest vanwege de heer De Zutter dat hij enige belangstellenden heeft laten medewerken met het verder uitgraven en dat hij een plaatselijk geneesheer en enige bestuursleden van de gemeentelijke Heem- en Geschiedkundige Kring "De Twee Ambachten" heeft laten op de hoogte brengen van deze wel ongewone vondst. Twee bestuursleden van die kring, de heren Dierickx en Willems, kwamen ter plaatse en hechtten aanstonds groot belang aan deze ongewone ontdekking. Op hun voorstel werd de opgraving stilgelegd en werd het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium (IAP) op de hoogte gebracht.

Enige dagen later kwam de heer Eyrvinck, bioloog bij het IAP, ter plaatse en kon hij vaststellen dat het geraamte toe te schrijven was aan een walvisachtige. Vermits Assenede in een oud krekengebied ligt was het geenszins uitgesloten dat enige eeuwen geleden ooit zulk dier in een kreek zou zijn geraakt en daar aan zijn einde zou zijn gekomen, - zo filosofeerden althans sommigen naderhand. Men dacht meteen ook aan de mogelijkheid de ouderdom van het geraamte te laten vaststellen met de C-14-methode. De heer Eyrvinck nam contact op met het Nationaal Natuurhistorisch Museum in Leiden (Nederland) en meldde er aan dr Chris Smeenk, conservator van de zoogdierverzamelingen, deze merkwaardige vondst. Deze laatste, de naam Assenede horend, dacht aanstonds aan de vangst van 1914 en verwees Eyrvinck naar de mogelijkheid dat het om dit exemplaar van die vangst zou gaan.

Nader graafwerk bracht nog een aantal botten (24) en botfragmenten (20) aan het daglicht. Het bestuur van de Heemkundige Kring vond het de moeite waard het uitgegraven geraamte te laten bezichtigen; ook vatte het de idee op het aan de publieke belangstelling voor

te stellen door middel van een persconferentie, die op zaterdag 7 augustus zou plaats hebben.

De enige krant die reeds voor die persconferentie er wat meer wilde over weten, was "De Morgen". Een van zijn journalisten nam contact op met enige personen, menend dat het hier een vondst van een fossiele walvis betrof. De reacties van sommige gecontacteerde personen (o.a. W.D.S.) waren dan ook naar de magere kant, beseffend dat fossiele walvisbeenderen weliswaar indrukwekkend kunnen zijn maar in de meeste gevallen toch niet kunnen gedetermineerd worden.

Deze houding veranderde echter toen men de beelden van het aan de pers getoonde geraamte te zien kreeg. De beelden kwamen op televisie en riepen bij VVBZ-lid (gewezen ondervoorzitter) Robert Duyndam aanstonds de herinnering op aan de speurtocht die hij inder tijd ondernomen had in Assenede om er nog resten van de in 1914 gevangen "potvis" te vinden (waarover hij wist dank zij gegevens die hij ooit in Leiden bekommen had), o.a. door grondpeilingen op sommige plaatsen. Hij trok aanstonds naar Assenede, ontmoette er nog enige mensen van de persconferentie en kon stellen dat in 1914 brouwer Van Hoorebeke in Assenede een geraamte had laten ten toon stellen van een walvisachtig dier, dat enige dagen tevoren in de Westerschelde gevangen was. Duyndam's tussenkomst wierp in Assenede een gans nieuw licht op de zaak en werd in de "Provinciale Zeeuwse Courant" duidelijk in het daglicht gesteld.

De foto van het geraamte, zoals hij in de "Gazet van Antwerpen" verscheen op maandag 8 augustus, was, ondanks de onduidelijkheid die eigen is aan rasterfoto's, duidelijk genoeg om aan Wim De Smet toe te laten enige merkwaardigheden van de schedel te herkennen, inzonderheid de ongewone verbeningstoestand van het tussenschot in de schedelgroef, en er uit af te leiden dat dit mogelijk een geraamte zou zijn van een dolfijn van Cuvier, alias *Ziphius cavirostris*, alias *Sulkdelfeno familitipa* (naam in Nieuwe Biologische Nomenklatuur, N.B.N.).

Wim De Smet nam aanstonds contact op met Koen Van Waebeek, die in die dagen bij zijn ouders in Gent was (meestal vertoeft hij in Peru) en die een gedegen kennis heeft van de soorten van deze groep walvisachtigen. Er werd overeengekomen het geraamte aan-

stonds aan een onderzoek te onderwerpen. Zo reisden in de namiddag van die maandag 8 augustus naar Assenede: Robert Duyndam, Koen Van Waerebeek, Juana Alfaro (een Peruaanse studente) en Wim De Smet.

Het verdict viel snel: het is inderdaad een (onvolledig) geraamte van een oude mannelijke Cuvier-dolfijn, een soort die tot dan nog niet in België of Nederland was vastgesteld (in 1980 echter wel in Noord-Frankrijk).

De belangstelling van de pers voor deze "walvis" had intussentijd ook in Assenede enige herinneringen losgemaakt: enige zeer oude inwoners konden zich nog herinneren dat ze als kind waren gaan kijken naar een geraamte dat, juist voor de Eerste Wereldoorlog uitbrak, in een tent ten toon gesteld stond op de koer van een herberg en dat door brouwer Julien Van Hoorebeke, die burgemeester was en zich graag populair maakte met allerlei bezienswaardigheden, gekocht was van een visser uit het naburige Boekhoute, waar het dier tevoren te bezichtigen was geweest (zie voor verdere bijzonderheden in het artikel van De Vleeschauwer).

De bezoekende deskundigen stelden vast dat verschillende zaken zoals de goed geprepareerde beenstukken, een gat in één van de wervels (wellicht om er een kabel door te steken om het geraamte op te hangen) en de ongewone afwezigheid van al de ribben, zeer goed pasten in dat beeld van een tentoonstellingsobjekt, dat gemaakt was van een gedeeltelijk verkaveld kadaver.

De band werd alzo meteen gelegd naar een in juli 1914 in de Wester-Schelde gevangen dier, dat in Boekhoute aan wal heeft gelegen en er te bezichtigen is geweest, en waarvan volgens krantenberichten uit die tijd het spek en de ribben naderhand verkocht zijn aan een veehandelaar, en de rest van het kadaver aan een koopman, die optrad namens brouwer Van Hoorebeke van Assenede.

Bleef echter de vraag hoe dat geraamte daar in de Trieststraat onder de grond was gekomen. - Hier kan volgende veronderstelling worden uitgebouwd. Op 4 augustus 1914 is de Eerste Wereldoorlog uitgebroken. Weldra drongen de Duitse legers België binnen. Overal was er paniek; vele mensen, vooral de welstellenden, sloegen op de vlucht. Er was plots geen belangstelling meer voor dat geraamte en

Afb. 1. Vooraanzicht van het geraamte, zoals het in de dagen na de vondst (augustus 1994) werd ten toon gesteld in Assenede (foto: G.Willems)

het moest zo haast mogelijk ergens opgeborgen worden. Wellicht heeft iemand in opdracht van burgemeester Van Hoorebeke het ergens in de grond gestoken, oordelend dat dit de beste plaats was. Na de oorlog heeft die iemand (voor het geval hij teruggekeerd is) er geen aandacht meer aan besteed, of wist misschien niemand meer duidelijk waar juist het begraven was. En met de loop der jaren is het vergeten. Er is zelfs een stalling opgetrokken aldaar, zonder dat men beseftte wat er in de grond opgeborgen was. - Een andere mening is dat men de bedoeling heeft gehad het nog resterende vlees op de beenderen te verwijderen door roting in de grond, zoals men meermaals doet met grotere geraamten.

Alleen de afbraak van die stalling en graafwerk voor de aanleg van een waterput, tachtig jaar later, heeft een verrassende zaak bloot gelegd, die plots een onverwachte wetenschappelijke waarde kreeg, dit dank zij de belangstelling van enige inwoners van Assenede en dank zij de vragen die sommigen hadden over het verdere lot van die niet nader gekende "potvis" van 1914.

Intussentijd is ook nog een band gelegd naar een folkloristisch element in Boekhoute: bij feesten in 1974 ging er een stoet uit waarin er een "potvis" voorkomt, duidelijk een herinnering aan de grote belangstelling die er geweest was in 1914, maar die grotendeels vergeten was geraakt.

De vondst van het geraamte van een dier, dat indertijd in Boekhoute veel beziens had gehad, bracht uiteraard met zich mee dat het plaatselijk heemkundig museum van Boekhoute (dat een speciale aandacht besteedt aan de vroegere rol van die plaats als dorp van Schelde-vissers en mosselplukkers) die herinnering aan de "potvis" nader wilde belichten. Zo is dat geraamte van wel bijna 7 m lengte in dat museum terecht gekomen, waar het in een glazen kast is opgesteld en er veel beziens heeft. Gedurende de VVBZ-bijeenkomst op 22 juni 1996 is het daar door de deelnemers met belangstelling bekeken.

3. De gegevens uit 1914.

De gegevens rondom de vangst van een walvisachtig dier in juli 1914 in de Wester-Schelde, en rondom de tentoonstelling van het kadaver in Boekhoute, kennen we dank zij een bericht in de "Terneuzensche Courant" van dinsdag 21 juli 1914 en een tekst in de "Breskensche Courant" van de volgende dag. Men zou verwachten dat ook Belgische kranten, vooral deze van Gent, er ook over zouden geschreven hebben, maar tot op heden is er niets terzake gevonden.

In 1970 heeft de heer J. Cornelis, secretaris van de Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen, de kans gehad schipper Guust Bonte, die het dier naar Boekhoute heeft gesleept, en dan al 88 jaar oud was, te bezoeken en er zijn verhaal te horen. Cornelis heeft die gegevens gepubliceerd in een gestencild blaadje, "De Stem van Oud-Terneuzen", 7° Jg., n° 1, onder de titel: "De Potvis van Guust Bonte". Dit artikel bevat ook vele interessante gegevens.

In 1980 is de heer P.A. van den Heuvel van Terneuzen, op verzoek van dr C. Smeenk, verder op zoektocht getrokken om te weten wat er met dat geraamte gebeurd is en heeft hij verscheidene instellingen in België bezocht of aangeschreven, echter zonder resultaat. Ook de oproep die, als gevolg van zijn zoektocht, in "Marswin" in 1981 verschenen is op initiatief van de V.V.B.Z., heeft niets aan nadere gegevens opgeleverd.

Uit het verslag van de "Terneuzensche Courant" vernemen we terloops dat ter hoogte van Knokke (België) een reusachtig dier in zee gezien was de dag vooraleer het verhaal van de vondst in de Wester-Schelde begint. Dit relaas vangt aan op dinsdag 14 juli, wanneer garnaalvisser Jan Doppegieter uit Terneuzen, varende met een hoogaars, ter hoogte van het Sloe (de thans ingedijkte engte tussen Walcheren en Zuid-Beveland) een "zeemonster" zag dat in de richting van de zandbank "de Calloot" (thans: Kaloot) zwom en er op strandde. De visser enterde het dier, maar het ontsnapte hem en strandde even verder weer. In een tweede poging konden de visser en zijn zoon het dier met ketens en kabels vastbinden en het enige uren later richting Terneuzen slepen. Doch het dier slaagde onderweg er in de kabels

door te breken, zich los te maken en er van door te gaan al duikend - zo althans was het verhaal dat de visser ophing bij aankomst in Terneuzen. Doch nagenoeg niemand wilde Doppegieter's gepraat geloven.

Auguste Bonte, visser en herbergier in het Belgische Boekhoute, dat indertijd langs een kreek doorheen Zeeuws- Vlaanderen verbonden was met de Schelde, organiseerde bij gelegenheid met zijn vissersschuit Schelde-tochten vanuit België. In die week (het is niet helemaal duidelijk op welke dag, maar wellicht was het op 15 juli) trof hij op de Schelde het drijvende kadaver van een reusachtig dier aan; zijn passagiers vonden het buitengewoon boeiend en deden hem er toe besluiten het kadaver op sleeptouw te nemen tot in de vaargeul van Boekhoute. Het nieuws over dit ongewone wezen, dat in Boekhoute aan de dijk lag, op korte afstand van Bonte's herberg, verspreidde zich snel en trok vele kijklustigen. De belangstellenden werden van nabij Bonte's herberg met een bootje naar het kadaver gebracht, dat achter een groot scherm en een roeiboort lag. Voor "een kluit" (vijf centen) mocht men het bekijken. Aan de hand van een boek over dieren was men tot de mening gekomen dat dit wezen een potvis zou zijn, maar het zou dan wel een jong zijn want het was maar 6,9 meter lang en het had nog maar 2 tanden, - zo meende men naïef.

Op de zaterdag verspreidde het dier al een onaangename geur. Van zodra de stank de bezoekers afschrikte, wilde Guust Bonte het kadaver verkopen. Een vehandelaar, Maurice De Clerck, was bereid een som (50 frank ?) neer te tellen voor het spek; een slachter, "Guust Veire" (in werkelijkheid: Guust Van de Veire), handelend in opdracht van brouwer Van Hoorebeke uit Assenede, zou de rest kopen, voor 50 frank. De Clerck liet door drie paarden het kadaver tot op de dijk trekken, en meende dat hij als vergoeding hiervoor zou betaald worden of meer van het dier mocht hebben, iets waar Van de Veire niet mee akkoord ging. Het werd een dreigende ruzie, die slechts opgelost geraakte door aan De Clerck een stuk meer te geven, - wellicht zijn dat de zijanten met de ribben geweest (zie hoger inzake de toestand van het geraamte).

Volgens Bonte's verhaal, verteld toen hij al 88 jaar was, kwam er naderhand iemand "van het Zoölogisch Museum van de Antwerpse Dierentuin" en bood 3000 frank voor het dier. Maar het was te laat

voor Bonte, die zijn verkoop al gesloten had. Schijnbaar zag brouwer Van Hoorebeke veel toekomst in zijn aankoop want hij heeft geen enkele moeite gedaan om dat kadaverstuk met zulke winst verder te verkopen.

Over de rest van het verhaal bestaan er geen geschreven bronnen, slechts de herinnering van enige zeer oude mensen uit Assenede, die in 1914 kind waren, en die zich herinneren dat het geraamte van die "potvis" per kar naar Assenede is gebracht en er in een tent op de koer van een herberg in de Trieststraat op de wijk Meuleken in Assenede heeft gestaan en er tegen betaling te bezichtigen was. Daar eindigt het verhaal.

Wat volgt is de veronderstelling, die we hoger aangehaald hebben ten einde te kunnen verklaren hoe het komt dat 80 jaar later een geraamte van een Cuvier-dolfijn, met duidelijke sporen van preparatie voor een tentoonstelling, in de grond van Assenede gevonden werd en de belangstelling van de plaatselijke bevolking, van de nieuwsmiddens en van de VVBZ-ers bekomen heeft.

4. Enige gegevens over de soort.

De naam "dolfijn van Cuvier" of "Cuvier-dolfijn", die in het Nederlands meermaals gebruikt wordt, is een rechtstreekse vertaling van de franse naam "dauphin de Cuvier", die sinds het begin de 19^e eeuw in zwang was gekomen, maar die niet erg past voor een dier dat in feite tot een andere familie dan deze van de dolfinen behoort. Deze soort behoort tot de familie, die meestal "spitssnuitdolfijnen" wordt genoemd en die in de wetenschappelijke "eenheids-"nomenclatuur meestal gekend is onder de naam: *Ziphiidae* (al vindt men ook in vele boeken: *Hyperoodontidae*).

Deze "spitssnuitdolfijnen" zijn allen grote soorten met een afgetekende smalle snuit, met weinig of geen tanden en met twee duidelijke keelgroeven; zij leven in volle oceaan en duiken diep, op zoek naar inktvissen en andere koppotigen. Enkele malen worden er nog nieuwe soorten van ontdekt; zo onderscheidde Koen Van Wae-rebeek en zijn medewerkers een nieuwe soort dank zij kadavers op de

stranden van Peru, en beschreven haar in 1991 onder de naam *Mesoplodon peruvianus*; onlangs ontdekten hij en medewerkers nog een tweede nieuwe soort die de naam *Mesoplodon bahamondi* kreeg.

De in Europese wateren best gekende soort van deze familie is de butskop (*Hyperoodon ampullatus*). Maar de meest verspreide soort, en daarom in Nieuwe Biologische Nomenclatuur als NBN-typesoort van de familie genomen (zie de NBN-naam: *Sulkdelfeno familiti-pa*), is de "dolfijn van Cuvier".

Vermeldenswaardig is dat dit taxon eerst als fossiele soort gekend is geraakt (dit is ook het geval met de zwarte zwaardwalvis en de grijze walvis). Een in 1804 nabij Fos in het departement Bouches-du-Rhône gevonden schedel, die in het Museum van Parijs was terecht gekomen, werd door de bekende Georges Cuvier beschreven onder de naam *Xiphius cavirostris*. Het eerste woord refereert naar een langsnuitig fabelwezen dat als "xiphius" (of varianten ervan) gekend was geweest; het tweede woord wijst op de zeer uitgeholde schedel (zie nadere gegevens over die naam in "Marswin", 13, pp. 18-19 onder XVI.4). Dit fossiel dier geraakte zeer gekend als "le dauphin de Cuvier". Pas later werd beseft dat sommige walvisachtigen, die links en rechts wel eens aanspoelden (o.a een in 1820 in Nice) eigenlijk tot diezelfde soort behoorden als het fossiele stuk van Fos, en dat zij bijgevolg met dezelfde naam konden worden aangeduid.

Lange tijd heeft er veel onduidelijkheid geheerst over de verschillende soorten, die men meende te onderscheiden. Pas na veel vergelijkend onderzoek zijn een aantal navorsers tot de vaststelling gekomen dat wellicht al die "soorten" behoren tot één enkele die een verspreiding heeft over alle oceanen; dit is althans de mening die vrij algemeen wordt bijgetreden.

De waargenomen verschillen zitten in de grootte, in het wat verschillend kleurpatroon tussen mannelijke en vrouwelijke dieren, in de kleurverandering die optreedt naarmate het dier ouder wordt, in het al of niet doorbreken van de twee tanden in de top van de onderkaak en in de graad van verbening en uitbreiding van het neustussenschot. Nagenoeg elk gestrand dier en elke schedel is wat anders, en bijna elk gevonden exemplaar heeft wel eens een onderzoeker in de verleiding gebracht het te beschrijven als een onbekende soort, - hetgeen maar al

te dikwijls gebeurd is, met het gevolg dat er wel een veertigtal verschillende namen zijn opgedoken. Voor een vergelijkende studie tussen alle gekende schedels (in feite zijn er niet zo bepaald vele in de verzamelingen) is elk exemplaar van wetenschappelijke waarde, dus ook dat van het museum van Boekhoute.

5. Enige verdere gegevens over dit exemplaar.

Het "exemplaar van Boekhoute" is duidelijk een oud mannelijk dier. Dit kan men afleiden uit zijn grootte (men sprak indertijd van 6,9 m, en de lengte van het ganse skelet komt daar ongeveer mee overeen), uit de volledige verbeningstoestand van het beenderstel, uit de opvallende verbening en uitwoekering van het neustussenschot (typisch voor de mannelijke dieren van die soort) en uit de duidelijke aanwezigheid van twee tanden in de onderkaak.

Jammer dat er wellicht geen enkele foto of beschrijving bestaat van het kadaver van dit exemplaar, zodat we zijn uiterlijk niet kennen.

Oude (maar ook wel nog jonge) walvisachtigen geraken soms verzeild in gebieden die ongeschikt zijn voor hun voortbestaan. Hoe langer ze er vertoeven, op zoek naar een uitweg, hoe meer ze ondervoed geraken. Dit is zeer treffend voor b.v. de potvissen.

De Cuvier-dolfijn van 1914 is terzake een tekenend geval. Wellicht is hij vanuit de Atlantische Oceaan eerder toevallig in de Noordzee gekomen, mogelijk als gevolg van de ongewoon warme zomer van dat jaar (met een gemiddelde zeewatertemperatuur van 15,05 ° C in juli), vond hij er niet voldoende inktvissen, kon hij er niet diep duiken, en geraakte hij helemaal gedesoriënteerd. Afgedwaald naar het zuiden van de Noordzee en steeds zwakker wordend, heeft hij wellicht zich enige tijd ter hoogte van de Schelde-monding opgehouden en is hij tenslotte door een krachtige vloed de Schelde ingedreven.

Men kan zich het volgende scenario voorstellen. Uitgeput is hij daar door een visser geënterd, maar was hij nog sterk genoeg om zich los te maken, al kwam hij kort nadien op een zandbank terecht,

Afb.2: Zijzicht van de schedel van het gevonden geraamte.
(Foto: G.Willems)

waar hij weerom bemachtigd kon worden. Toch heeft hij nog voldoende kracht gehad om, eens hij terug volop in het water dreef, zich weerom los te rukken en zich al duikend in veiligheid te brengen. Dit zullen echter zijn laatste krachtingspanningen geweest zijn, want die zelfde dag is hij wellicht gestorven. Wellicht is het kadaver dan aan de oppervlakte komen drijven en is het de volgende dag (?) door Guust Bonte en zijn gezelschap gevonden en direkt een attractievoorwerp geworden.

De rest van het verhaal is hoger reeds vermeld.

6. Synthese van de gegevens.

Als we een aantal van de hoger aangehaalde gegevens op een rijtje zetten, dan kunnen we volgende zaken stellen:

a. De indertijd onder de naam *Ziphius cavirostris* door Cuvier beschreven walvisachtige is een soort van diepe zeeën overal ter wereld. Slechts zeer zelden dwalen exemplaren af naar ondiepe wateren zoals de Noordzee. In het zuidelijk deel van de Noordzee was tot onlangs slechts één geval gekend, namelijk een exemplaar dat einde februari 1980 te Mardijke (nabij Duinkerken) gestrand is.

b. Het was dan ook verbazingwekkend dat een in juli 1994 in de dorpskom van Assenede gevonden geraamte werd toegeschreven aan deze soort.

c. Even verbazingwekkend was de aanwezigheid van een geraamte van een walvisachtig dier vlak onder de oppervlakte en tussen de huizen. Een spoor kon echter getrokken worden naar een tentoonstelling van een geraamte van een "pötvis" in Assenede in juli-augustus 1914. De invasie der Duitse legers in augustus 1914 bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog en de algemene vlucht van vele mensen kunnen een aannemelijke verklaring leveren voor een opberging van dit tentoonstellingsstuk onder de grond binnen de bebouwde dorpskom. Er is bijgevolg alle reden om te aanvaarden dat het gevonden geraamte hetzelfde is als het tentoonstellingsstuk van 1914, te meer vermits de gegevens over de afmetingen en over de tentoonstellingsplaats overeenkomen.

d. Uit verscheidene documenten wisten sommigen dat in juli 1914 een walvisachtig dier gevonden was in de Wester-Schelde op Nederlands gebied en naar het haventje van Boekhoute in België was gesleept en er naderhand verkocht was aan een inwoner van Assenede.

e. Een van die documenten (een krantenartikel) vermeldt dat enige dagen vooraleer dat dier in de Schelde gevonden is (zeker op 13 juli), een soortgelijk wezen gezien was nabij Knokke (België) en dat het waarschijnlijk om het zelfde dier ging. Wegens de grote zeldzaamheid van grotere walvisachtigen nabij onze kusten is het nagenoeg zeker dat het inderdaad om hetzelfde exemplaar gaat.

Als besluit uit deze synthese mag men, met een graad van waarschijnlijkheid die echt aan de werkelijkheid grenst, stellen dat:

1. het walvisachtig dier dat medio-juli 1914 (15 juli?) door schipper Bonte als kadaver gevonden werd in de Wester-Schelde (in Nederland) en door hem naar Boekhoute (in België) is gesleept en aldaar ten toon gesteld, en waarvan het geraamte naderhand werd ten toon gesteld in Assenede, hetzelfde is als het levend dier dat op 14 juli door schipper Doppegieter was aangetroffen nabij de zandbank Kalloot (in de Wester-Schelde) en hetzelfde als het dier dat gezien was ter hoogte van Knokke (België) op 13 juli;
2. het in juli 1994 in Assenede gevonden geraamte, dat kon toegeschreven worden aan een oud mannelijk exemplaar van de soort *Ziphius cavirostris* (*Sulkdelfeno familitipa*, dolfijn van Cuvier), de resten vertegenwoordigt van dat in 1914 vastgestelde dier.

Als gevolg van deze stelling kan *Ziphius cavirostris* voortaan gerekend worden tot de reeks der toevallige soorten van de Belgische en van de Nederlandse fauna.

Afb.3. Bestudering van enige details van de schedel. Van links naar rechts: R. Duyndam, W.M.A. De Smet, Chr. Dierickx, een aanwezige, M. De Vleeschauwer, G. Willems, K. Van Waerebeek, J. Alfaro. - Foto: G. Willems.

7. Nawoord.

De in dit artikel aangehaalde gegevens bewijzen eens te meer hoe belangrijk het is aandacht te besteden aan alle vondsten van merkwaardige stuks, en hoezeer een goede documentatie over vroegere gebeurtenissen haar rol kan spelen. Maar van even groot belang is het inzicht in sommige samenhangen, het herkennen van het belangrijke ten opzichte van het bijkomstige, en het streven naar objectiviteit.

Een bijdrage om de finale versie van deze tekst te komen is geleverd door: de heer Chris Smeenk, dr sc., van het Nationaal Natuurhistorisch Museum in Leiden, die nog belangrijke toelichtingen en raadgevingen gaf; de heer Robert Duyndam, die nog enige toelichting gaf; de heer Koen Van Waerebeek, dr sc., die mondeling commentaar gaf; de heren G. Willems, Chr. Dierickx en M. De Vleesschauwer van de kring "De Twee Ambachten" in Assenede, die nog toelichting gaven en foto's bezorgden. Aan hen allen en aan meerdere anderen onze welgemeende dank.

BIBLIOGRAPHIE.

DE SMET W.M.A., 1974: Inventaris van de Walvisachtigen (Cetacea) van de Vlaamse Kust en de Schelde. - Bull. Kon. Belg. Inst. Natuurwet., Biol., 50 (1), 154 pp.

DE VLEESSCHAUWER M., 1995: De "potvis" van Guust Bonte. - De Twee Ambachten, 3 (1), pp. 10-21

R.D. (= Robert DUYNDAM), 1995: Walvisvangst. Merkwaardige en zeer belangrijke vondst van een spitsnuitdolfijn in Assenede (B.). - De Kauter (uitg. KVVV, afd. Zeeuws-Vlaanderen), 1 (2-3), pp. 20-22

VAN DEINSE A.B., 1931: De fossiele en recente Cetacea van Nederland. - Amsterdam: H.J.Paris, 304 pp.

VVBZ-Bezoek aan het Natuurhistorisch Museum van Rijsel (F)

Op zondag 1 december 1996 heeft de VVBZ een bezoek gebracht aan het natuurhistorisch museum van Rijsel (Lille, Noord-Frankrijk). Speciale reden daartoe waren de twee walvisgeraamten die er in de loop der vorige maanden opgesteld zijn geworden na bewerking door VVBZ-lid Jan Cools.

Vorige jaar in december was de V.V.B.Z. reeds op bezoek geweest in het atelier van Jan Cools in Roeselare, toen de geraamten daar tijdelijk verbleven en er een opknapbeurt ondergingen. Het was dan ook niet meer dan logisch dat we ze ook eens zouden zien wanneer ze in het vernieuwde museum van Rijsel terug ten toon gesteld werden.

Een aantal van de VVBZ-leden had de reis naar Rijsel ondernomen en werd er om 10 u. vervoegd door enige leden van de Ceto-club van Luik, die speciaal uitgenodigd was om bij die gelegenheid te kunnen overgaan tot een wederzijdse kennismaking.

In het museum zelf gaf Jan Cools ons een uiteenzetting over de moeilijkheden om zulke geraamten aan de zoldering op te hangen en hun een houding te bezorgen die beantwoordt aan een compromis tussen de verlangens van de museumdirectie en de anatomische werkelijkheid. Het betreft hier het geraamte van een dwergvinvis en een van een butskop, beide reeds sinds de vorige eeuw aanwezig in deze verzameling.

Naderhand kregen we de kans het museum te bezoeken, dat een rijke schat bevat van opgezette dieren van allerlei klassen (vooral vogels en zoogdieren), waaronder enkele speciaal zeldzame stuks (b.v. een reuzenalk). Er wordt daarenboven ook aandacht besteed aan de geologie en aan de archeologie, hetgeen het bezoek nog interessanter maakt, te meer omdat vele zaken zeer knap en didactisch gepresenteerd worden.